

Działalność organizacji rodzicielskich w Polsce w świetle sprawozdań dyrekcji gimnazjów państwowych okresu międzywojennego

STRESZCZENIE

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest przedstawienie działalności organizacji rodzicielskich w świetle sprawozdań dyrekcji polskich gimnazjów państwowych w okresie międzywojennym.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie: na czym polegała działalność organizacji rodzicielskich w świetle sprawozdań dyrekcji polskich gimnazjów państwowych w okresie międzywojennym? Zastosowano procedurę badań historycznych obejmującą kwerendę źródeł, ich ocenę i analizę.

PROCES WYWODU: Artykuł rozpoczyna się od zarysowania potrzeby współpracy domu i szkoły po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Wskazuje na tworzenie i cele organizacji rodzicielskich działających w państwowych gimnazjach w Polsce międzywojennej, ich struktury i zakres działalności, która była odpowiedzią na potrzeby szkół.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Organizacje rodzicielskie w państwowych gimnazjach Polski międzywojennej posiadały różne struktury wewnętrzne (sekcje), gromadziły fundusze w postaci składek i dochodów pozyskiwanych z imprez organizowanych przez rodziców. Prowadziły dożywianie uczniów, udzielały pomocy materialnej i rzeczowej niezamożnym uczniom, wspierały finansowo najpilniejsze potrzeby szkoły, udzielały subwencji organizacjom szkolnym, urządzały imprezy oraz zajmowały się szeroko pojętymi sprawami wychowawczymi. Zazwyczaj wszyscy rodzice uczniów należeli do koła (komitetu lub towarzystwa) rodzicielskiego.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Mimo trudnych warunków społeczno-ekonomicznych II RP z biegiem lat umacniały się wpływy wychowawcze i organizacyjne kół rodzicielskich w gimnazjach oraz rosło wśród rodziców rozumienie potrzeby współpracy domu i szkoły. Działalność organizacji rodzicielskich w państwowych gimnazjach Polski międzywojennej wskazuje na poszerzający się jej zakres i rozwój zróżnicowanych form współpracy domu i szkoły. Ich dorobek i doświadczenia zapisane na kartach sprawozdań szkolnych można wykorzystać współcześnie, organizując współdziałanie domu i szkoły.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:**

**ORGANIZACJE RODZIELSKIE, PAŃSTWOWE
GIMNAZJA, WSPÓŁPRACA DOMU I SZKOŁY, HISTORIA
EDUKACJI**

Sugerowane cytowanie: Magiera, E. (2019). Działalność organizacji rodzicielskich w Polsce w świetle sprawozdań dyrekcji gimnazjów państwowych okresu międzywojennego. *Horyzonty Wychowania*, 18(47), 57-68. DOI: 10.35765/HW.2019.1847.05.

ABSTRACT

Activities of Parental Organizations in Interwar Poland in the Light of the Reports of State Gymnasium Administrators

RESEARCH OBJECTIVE: The objective of the paper is to present the activity of parental organizations in the light of the reports of the administration of Polish state gymnasiums in the interwar period.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The paper is an attempt to answer the question: What was the activity of parental organizations in the light of the reports of the administration of Polish state gymnasiums? The procedure of historical research was implemented, including the preliminary research of sources, their evaluation and elaboration.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The paper begins with an outline of the need for home and school cooperation after Poland had regained its independence. It presents the formation of parental organizations operating in state gymnasiums in interwar Poland, their goals, structure and scope of activity, which was a response to the needs of the schools.

RESEARCH RESULTS: Parental organizations in state gymnasiums of interwar Poland had various internal structures (sections); they raised funds in the form of donations and income generated from events organized by parents. They organized extra meals for pupils, granted material aid to the poorer ones, supported financially the most urgent needs of the school, provided subventions to school organizations and dealt with broadly understood educational issues. Usually all parents were members of the parental circle (committee or society).

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: Despite the difficult socio-economic conditions of the Second Polish Republic, over the years the educational and organizational influences of parental circles in gymnasiums were strengthened, and the understanding of the need for cooperation between home and school grew among parents. The activity of parental organizations in state gymnasiums of interwar Poland indicates its expanding scope and the development of diverse forms of home and school cooperation. Their achievements and experiences recorded in school reports can be used nowadays for organizing cooperation between home and school.

→ **KEYWORDS:** **PARENTAL ORGANIZATIONS, STATE GYMNASIUMS, HOME AND SCHOOL COOPERATION, HISTORY OF EDUCATION**

Wstęp

Po odzyskaniu niepodległości relacje domu i szkoły wymagały nowego ułożenia w warunkach wolności politycznej. Kształtowały się przez pryzmat doświadczeń zaborowych, charakteryzujących się wrogimi stosunkami obu środowisk wychowawczych, postrzegania szkoły jako „instytucji obcej narodowo i realizującej cele polityki rusyfikacyjnej” oraz germanizacyjnej (Jakubiak i Janke, 1996; Araszkievicz, 1967). W okresie międzywojennym współpraca domu i szkoły formowała się w obliczu reform oświatowych, procesów

integracyjnych, ideologii wychowania narodowego i państwowego oraz rozwoju nauk psychologicznych, pedagogicznych i socjologicznych, promujących idee „nowego wychowania” i zbliżenie szkoły do życia. Miała zorganizowany charakter, przejawiający się w działalności ogólnokrajowych i lokalnych zrzeszeń rodzicielskich (Jakubiak, 1992), funkcjonujących również na terenie państwowych gimnazjów ogólnokształcących. Problematyka organizacji rodzicielskich w Polsce okresu międzywojennego ma już swoje miejsce w literaturze przedmiotu, do której należą opracowania autorstwa Krzysztofa Jakubiaka, Patrycji Łagi, Marzeny Okrasy, Wiesławy Zasady i innych (Jakubiak, 1997; Jakubiak, 2014; Okrasa, 2013; Łaga, 2016; Magiera, 2015).

Metody badawcze

Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie: na czym polegała działalność organizacji rodzicielskich w świetle sprawozdań dyrekcji polskich gimnazjów państwowych w okresie międzywojennym? Żeby uzyskać odpowiedź na tak sformułowany problem, zastosowano procedurę badań historycznych, obejmującą kwerendę źródeł, ich ocenę i analizę polegającą na: ustaleniu faktów, ich klasyfikacji, wyjaśnianiu, odkryciu związków między faktami i uogólnieniu. Podstawę źródłową artykułu stanowią sprawozdania dyrekcji gimnazjów państwowych ogólnokształcących publikowane w okresie II Rzeczypospolitej, które zawierają raporty z działalności organizacji rodzicielskich funkcjonujących w tych szkołach.

Tworzenie i struktury organizacji rodzicielskich

Jak wskazują sprawozdania szkolne, organizacje rodzicielskie funkcjonujące w państwowych gimnazjach II Rzeczypospolitej nosiły różne nazwy: koło rodzicielskie, komitet rodzicielski, rada rodzicielska, towarzystwo rodzicielskie, opieka szkolna. Klasowe organizacje rodzicielskie nazywano opiekami klasowymi. Najczęściej stosowano termin „koło rodzicielskie”, którym posługują się zamiennie z nazwą „organizacja rodzicielska”. Wszystkie zrzeszenia rodzicielskie rozwijały się ewolucyjnie. W części gimnazjów zostały utworzone dopiero na początku drugiej dekady niepodległej Polski. Patronaty klasowe rozwijały się jeszcze wolniej. Analiza sprawozdań szkolnych dowiodła, że był to proces stopniowy, inicjowany przez dyrektorów szkół.

Organizacje rodzicielskie angażowały się w szeroko zakrojoną działalność na rzecz dobra uczniów. Ich celem było „zacieśnienie więzów między rodzicami uczniów a szkołą, udzielanie szkole moralnego i materialnego wsparcia wszędzie, gdzie tego będzie wymagało dobro młodzieży i wytworzenie najpomyślniejszych warunków wychowania młodzieży uczęszczającej do Zakładu” (Sprawozdanie Dyrekcji Komunalnego Gimnazjum Męskiego i Żeńskiego w Siemianowicach Śląskich, 1931, s. 33-34). Członkowie organizacji rodzicielskich opłacali dobrowolną lub określoną (najczęściej 50 gr, 1 lub 2 zł

miesięcznie) składkę comiesięczną lub inną. Fundusze kół rodzicielskich były tworzone ze składek członkowskich, zbiorok publicznych, dochodów z imprez i zabaw tanecznych organizowanych przez rodziców, a nawet z biletów na wykłady dla rodziców odbywające się na terenie szkół.

Jak pisano w sprawozdaniach szkolnych, organizacje rodzicielskie działały na podstawie wewnętrznych regulaminów lub statutów, zgodnie z którymi do samorządu rodzicielskiego należeli wszyscy rodzice uczniów uczęszczających do gimnazjum. Na czele zrzeszenia rodziców stał zarząd, wybierany najczęściej na walnym zgromadzeniu. Zarządem kierował przewodniczący. Znacznie rzadziej ten organ nazywano wydziałem wykonawczym. W skład zarządu wchodził przewodniczący patronatów klasowych, dyrektor gimnazjum oraz przedstawiciele rady pedagogicznej. W składach społecznych zarządów kół rodzicielskich i patronatów szkolnych publikowanych na łamach sprawozdań można odnaleźć urzędników państwowych, oficerów, osoby wykształcone, rozumiejące potrzeby szkoły i uczniów, należące do miejscowej elity, aktywnie uczestniczące w życiu szkoły i zaangażowane w pracę na rzecz szkoły i uczniów.

Sprawozdania szkolne wskazują na fakt, iż organizacje rodzicielskie posiadały różne struktury wewnętrzne. Najczęściej były podzielone na sekcje lub komisje (z przewodniczącymi na czele), które odpowiadały potrzebom szkoły i uczniów. Dla przykładu w zrzeszeniu rodzicielskim Gimnazjum II im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Stanisławowie w roku szkolnym 1932/1933 działały sekcje: dożywiania, opieki i propagandowo-wychowawcza¹. Koło rodzicielskie Gimnazjum Humanistycznego im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie w roku szkolnym 1931/32 było podzielone na dwie sekcje: sekcję dożywiania i sekcję wychowawczą (Państwowe Gimnazjum Humanistyczne w Złoczowie, 1932). W Gimnazjum Państwowym im. Juliusza Słowackiego w Czortkowie komitet rodzicielski obejmował trzy sekcje: dożywiania, rozrywkową i oświatową (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum w Czortkowie, 1933). W Państwowym Gimnazjum w Jaworowie w roku szkolnym 1933/34 w łonie koła rodzicielskiego oprócz sekcji dożywiania i pomocy materialnej powołano sekcję mieszkaniową; przed rozpoczęciem roku szkolnego przeprowadziła ona wizytację wszystkich mieszkań (stancji), w których miała być umieszczona młodzież (XV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Jaworowie, 1934).

Działalność organizacji rodzicielskich

1. Dożywianie uczniów

Zgodnie z wyżej przedstawionymi strukturami wewnętrznymi kół rodzicielskich ich aktywność koncentrowała się wokół działalności opiekuńczej, polegającej przede wszystkim

---

¹ Sekcja propagandowo-wychowawcza wyszła z inicjatywą porozumienia się wszystkich kół rodzicielskich w Stanisławowie w sprawie tzw. godziny policyjnej dla młodzieży, młodzieży dojeżdżającej, literatury pornograficznej oraz przedstawień kinowych (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum II im. Marszałka J. Piłsudskiego w Stanisławowie, 1933).

na zorganizowaniu dożywiania uczniów oraz udzielaniu pomocy rzeczowej i finansowej niezamożnym uczniom.

Analiza sprawozdań szkolnych wskazuje na fakt, iż dożywianie prowadzone okresowo lub całorocznie było podstawowym obszarem działalności kół rodzicielskich, o czym świadczą liczne przykłady. Towarzystwo rodzicielskie w Gimnazjum Klasycznym w Grudziądzu zebrane środki finansowe przeznaczyło na dożywianie 20. wskazanych przez dyrekcję niezamożnych uczniów, udzielając bezpłatnych lub w niewielkim zakresie płatnych śniadań (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Klasycznego w Grudziądzu, 1933). Rozdawano kakao i mleko za opłatą 10 gr za szklankę. Biedni uczniowie ten posiłek otrzymywali za darmo. W Państwowym Gimnazjum Klasycznym w Trzemesznie była czynna kuchnia mleczna, prowadzona przez matki. W ciągu roku sprzedano 660 litrów mleka, co oznaczało, że przeciętnie ciepłe mleko codziennie otrzymywało 50 uczniów (V Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Trzemesznie, 1933).

Koła rodzicielskie prowadziły akcję dożywiania najczęściej w okresie zimowym. W Gimnazjum Państwowym im. Juliusza Słowackiego w Czortkowie wyłoniona z komitetu rodzicielskiego sekcja dożywiania młodzieży od grudnia do kwietnia zajmowała się wydawaniem typowych śniadań (mleko, bułka) za niewielką opłatą. Przeciętnie wydawano dziennie 140 porcji, z tego 60% bezpłatnie (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum w Czortkowie, 1933). W niektórych gimnazjach rodzice prowadzili całoroczną akcję dożywiania. Tak było w Państwowym Gimnazjum V im. Hetmana Stanisława Żółkiewskiego we Lwowie, w którym w roku szkolnym 1935/36 codziennie wydawano około 100 śniadań (10 gr za szklankę kakao lub mleka z bułką), w tym około 50 śniadań bezpłatnych. W każdą sobotę w czytelni wydawano podwieczorki, składające się z herbaty i bułki z szynką, z których w roku szkolnym 1936/37 skorzystało około 140 uczniów (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowe Gimnazjum V we Lwowie, 1936).

2. Pomoc materialna uczniom niezamożnym

Aktywność opiekuńcza kół rodzicielskich przejawiała się również w pomocy materialnej i rzeczowej udzielanej niezamożnym uczniom. Pomoc materialną stanowiło m.in. dofinansowanie do czesnego, które obowiązywało w gimnazjum. Co prawda konstytucja marcowa zawierała zapis o bezpłatności nauki (Śliwiński, 1929, s. 9-10), nie był on jednak przestrzegany, ponieważ z chwilą wejścia rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 1 kwietnia 1926 r. do szkół średnich i wyższych wprowadzono czesne nazywane taksą administracyjną, systematycznie podnoszoną. Od 1928 r. „uczniowie państwowych szkół średnich wpłacali taksę administracyjną w wysokości 110 zł rocznie płatną w dwóch ratach” (Gumuła i Majewski, 1994, s. 114). W roku szkolnym 1931/1932 w szkołach państwowych pełna opłata roczna wynosiła przeciętnie 200-300 zł. Koszty nauki w gimnazjum stanowiły duże obciążenie dla rodzin, m.in. dlatego przez cały okres międzywojenny gimnazja były szkołami elitarnymi (Mauersberg,

1988). Dzieci urzędników państwowych i zawodowych funkcjonariuszy wojskowych mogły korzystać z ulg i ze zwolnień od opłaty.

Z analizy sprawozdań szkolnych wynika, że pomoc finansowa kół rodzicielskich polegała przede wszystkim na udzielaniu niezamożnym uczniom subwencji na opłatę czesnego oraz na wspieraniu ich w innych potrzebach. W Gimnazjum Klasycznym w Grudziądzu w roku szkolnym 1928/29 towarzystwo rodzicielskie część funduszy przeznaczyło dla uczniów wymagających wsparcia finansowego na: kolonie letnie, opłatę taksy administracyjnej i zwiedzanie Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. W roku szkolnym 1932/33 zapłaciło takse administracyjną za 15 uczniów, a 3 uczniom udzielono krótkoterminowych pożyczek na zapłatę czesnego. Mając na uwadze względy zdrowotne, wspomogło finansowo potrzebujących uczniów, umożliwiając im wyjazd na kolonie letnie nad morze i w góry (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum w Grudziądzu, 1929; 1933).

Koła rodzicielskie dbały również o zdrowie i zaopatrzenie uczniów w przybory do nauki i odzież. W II Państwowym Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie w roku szkolnym 1931/32 komitet rodzicielski udzielił subwencji na leczenie uczniów, w szczególności zagrożonych gruźlicą, oraz na kupno książek (Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum w Tarnowie, 1932). Koło rodzicielskie II Państwowego Gimnazjum w Tarnopolu w latach 1929-1932, świadcząc pomoc materialną ubogiej młodzieży, otaczało opieką chorujących uczniów, opłacało lekarstwa, ubezpieczenie od wypadków, takse szkolną, wyieczki, kino (Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum w Tarnopolu, 1930).

We wszystkich raportach z działalności organizacji rodzicielskich zawartych w sprawozdaniach, a zwłaszcza w bilansach kasowych, znajdują się pozycje dotyczące subwencji finansowych udzielanych niezamożnym uczniom na pokrycie taksy administracyjnej. Poza tym koła rodzicielskie biedniejszym uczniom udzielały zapomóg na niezbędne wydatki szkolne, pokrywały ich koszty utrzymania, oferowały zapomogi rzeczowe, organizowały kolonie letnie i podejmowały inne działania pomocowe.

3. Pomoc finansowa szkole i organizacjom szkolnym

Organizacje rodzicielskie wspierały finansowo różnorodne potrzeby szkół. Opieka szkolna w Państwowym Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu wspomogła założenie elektryczności w budynku gimnazjalnym oraz udzieliła zapomogi na zakup wyposażenia dla gimnazjalnego klubu wioślarskiego. Udzieliła subwencji finansowej bibliotece religijnej gimnazjum, urządziła ślizgawkę na boisku szkolnym przy sali gimnastycznej oraz korzystając z poparcia dyrekcji, zorganizowała świetlicę w gimnazjum (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Toruniu, 1932). W Gimnazjum Klasycznym w Grudziądzu towarzystwo rodzicielskie część funduszy przeznaczyło na cele biblioteki dla niezamożnych uczniów. Wspomogło wychowanie fizyczne, ofiarując środki finansowe na urządzenie boiska do tenisa. Zarząd koła swoje wydatki uzgadniał z dyrekcją gimnazjum, która wskazywała na palące problemy wymagające wsparcia finansowego rodziców (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Klasycznego w Grudziądzu, 1933).

W Gimnazjum Państwowym w Zakopanem koło rodzicielskie wspomogło finansowo gabinet dentystyczny, wypłacało honorarium dentystce, przeznaczało środki na porządek i higienę w szkole, na pomoce naukowe, rozrywki młodzieżowe, administrację, zapomogi dla uczniów, remonty szkolne. Patronaty klasowe odnawiały sale lekcyjne, ławki, dekorowały klasy szkolne (Sprawozdanie Gimnazjum Państwowego w Zakopanem, 1935). W I Gimnazjum Państwowym im. M. Romanowskiego w Stanisławowie koło rodziców zorganizowało bezpłatną pomoc lekarską dla uczniów, dostarczyło leki do apteczki szkolnej, zakupiło parcelę na zorganizowanie wypoczynku letniego w okolicach górskich (Sprawozdanie Dyrekcji I Gimnazjum Państwowego Stanisławowie, 1929).

Poza próbami zaspokojenia potrzeb szkół koła rodzicielskie udzielały wsparcia finansowego organizacjom szkolnym działającym na terenie gimnazjów. Jako przykład może służyć Państwowe Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie, w którym komitet rodzicielski wspierał finansowo czytelnię uczniów, koło historyczne, przyrodnicze i krajoznawcze (Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum w Tarnowie, 1932). Towarzystwo Przyjaciół Gimnazjum w Nakle n. Notecią, będące formą organizacji rodzicielskiej, pośredniczyło w zbieraniu funduszy od obywateli i miejscowych instytucji, które wykorzystano na wycieczki szkolne, zlot harcerski i inne potrzeby (Pierwsze Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im w Nakle n. Notecią, 1929).

W Państwowym Gimnazjum w Trembowli komitet rodzicielski wraz z dyrekcją szkoły utworzył świetlicę. Rozumiejąc, że świetlica szkolna stanowi ośrodek życia społecznego i towarzyskiego młodzieży, wspomógł finansowo jej działalność. Dzięki komitetowi rodzicielskiemu, który opłacał kapelmistrza, w gimnazjum działała orkiestra szkolna. Dla uczennic klas V-VI komitet zorganizował kurs robótek ręcznych, zatrudniając nauczycielkę do tego przedmiotu, a organizacjom szkolnym udzielał subwencji finansowych. (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Trembowli, 1935).

4. Sprawy wychowawcze

Ważnym obszarem pracy organizacji rodzicielskich były sprawy wychowawcze uczniów. Dlatego na walnych zebraniach rodziców, które najczęściej odbywały się przed wywiadówkami, oraz na zebraniach zarządów kół rodzicielskich dyrektorzy gimnazjum i przedstawiciele grona pedagogicznego wygłaszali referaty poświęcone znaczeniu współpracy domu i szkoły. W sprawozdaniach można odnaleźć wiele takich przykładów. Zebrania ogólne rodziców i spotkania zarządów stawały się miejscem prezentowania założeń reformy szkolnej wprowadzonej w życie w 1932 r. (Pierwsze Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Bolesława Krzywoustego w Nakle n. Notecią, 1929). Przykładem może być II Państwowe Gimnazjum w Tarnopolu, w którym w roku szkolnym 1929/30 komisja odczytowa zarządu koła rodzicielskiego zaprosiła rodziców na prelekcję poświęconą wychowaniu państwowemu młodzieży (Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum w Tarnopolu, 1930).

Na zebraniach ogólnych koła rodzicielskiego Państwowego Gimnazjum Humanistycznego im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie, oprócz omawiania spraw bieżących, wygłaszano referaty, które dotyczyły: pracy domowej, zasad wychowania płciowego, wychowania państwowego, czytelnictwa wśród młodzieży, poziomu umysłowego młodzieży szkół średnich, nowej organizacji szkolnictwa (Państwowe Gimnazjum Humanistyczne im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie, 1932). W Państwowym Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu koło rodzicielskie prowadziło akcję wychowawczą dotyczącą przestępczości nieletnich. W tym celu przeprowadzono pogadanki w patronatach klasowych, rozpoczynane wykładem dyrektora szkoły o wychowaniu dzieci trudnych. Podjęto również „akcję uspołeczniającą pod względem towarzyskim, zaprawiając uczniów do ogłady i kultury w zetknięciu z otoczeniem” (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu, 1935, s. 63).

Zarządy kół rodzicielskich starały się monitorować wychowanie w gimnazjach i na bieżąco rozwiązywać pojawiające się trudności. Przykładem może być Gimnazjum Państwowe im. Juliusza Słowackiego w Czortkowie, w którym w roku szkolnym 1930/31 podjęto decyzję, dotyczącą pełnienia dyżurów w czasie przerw przez komitet rodzicielski matek, który miał dbać o właściwe zachowanie młodzieży (Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum imienia Juliusza Słowackiego w Czortkowie, 1932). Na kartach sprawozdania można nierzadko odnaleźć całe programy wychowawcze zarządów organizacji rodzicielskich. W Państwowym Gimnazjum I Typu Klasycznego Dawnego im. Wincentego Pola w Tarnopolu program wychowawczy zarządu koła rodzicielskiego obejmował: pogłębianie wśród młodzieży wychowania państwowego i obywatelskiego, współpracę z gronem pedagogicznym w zakresie wychowania moralnego i fizycznego, nawiązanie bezpośrednich kontaktów z młodzieżą szkolną podczas przerw, zebrań, uroczystości szkolnych i wycieczek, pomoc uczniom w nauce, organizowanie wycieczek krajoznawczych (Państwowe Gimnazjum I Typu Klasycznego Dawnego w Tarnopolu, 1930).

Ważną rolę wychowawczą odgrywały patronaty klasowe, które były bliżej uczniów i bieżących spraw wychowawczych, omawianych później na zebraniach ogólnych lub spotkaniach zarządów. Działalność patronatów klasowych polegała nie tylko na wygłaszaniu referatów, ale starano się rozwiązywać pojawiające się problemy. Dla przykładu trudności młodzieży w nauce w Państwowym Gimnazjum Humanistycznym im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie sprawiły, że zorganizowano jej w godzinach popołudniowych wspólne przygotowywanie się do lekcji (XIV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Jaworowie, 1933).

Na posiedzeniach patronatów klasowych z urzędu uczestniczył opiekun klasy. Patronaty można uznać za wymierny przykład współpracy szkoły i domu, ponieważ na ich zebraniach rozważano sprawy związane z klasą i wychowaniem poza szkołą. Zebrania patronatów przyczyniały się do rozumienia przez rodziców znaczenia współpracy ze szkołą i popierania pracy wychowawczej szkoły. W Gimnazjum Państwowym w Zakopanem w roku szkolnym 1934/35 patronaty klasowe raz w miesiącu omawiały z gospodarzami klas sprawy związane z nauką i wychowaniem. „Ta całoroczna współpraca szkoły z domem dała pozytywne wyniki, gdyż uczniowie wyrobili sobie poczucie

obowiązkowości, odpowiedzialności, punktualności itp.” (Sprawozdanie Gimnazjum Państwowego w Zakopanem, 1935, s. 39).

Zrzeszenia rodzicielskie angażowały się w organizowanie imprez dla uczniów, ich rodziców i miejscowych mieszkańców. Przykładem może być koło rodzicielskie Państwowego Gimnazjum V im. Hetmana Stanisława Żółkiewskiego we Lwowie, które w roku szkolnym 1935/36 zainicjowało koncert z udziałem chóru, zabawę taneczną, imprezy rozrywkowe dla młodszych uczniów, służące podniesieniu poziomu kulturalnego wychowanków szkoły. Koło rodzicielskie brało czynny udział w imprezach urządzanych przez organizacje szkolne: Czerwony Krzyż, harcerstwo, koło krajoznawcze (Sprawozdanie Dyrekcji Państwowe Gimnazjum V im. Hetmana Stanisława Żółkiewskiego we Lwowie, 1936).

Wyniki analizy naukowej

Analiza sprawozdań dyrekcji państwowych gimnazjów ogólnokształcących dowiodła, że działalność organizacji rodzicielskich w Polsce okresu międzywojennego zmierzała przede wszystkim do zacieśnienia współpracy domu i szkoły. Pierwsza dekada lat międzywojennych charakteryzowała się koniecznością uświadomienia rodzicom potrzeby współdziałania domu i szkoły w warunkach niepodległej Polski. Stopniowo tworzone różne formy organizacji rodzicielskich oraz rozpoznawano potrzeby i zasady współpracy domu i szkoły, przejawiającej się w trosce o właściwe wychowanie młodzieży i opiekę nad nią w szkole i poza szkołą. Organizacje rodzicielskie istniały w różnorodnych formach, które ewaluowały i dynamicznie przystosowywały się do pojawiających się potrzeb szkół i uczniów.

Prace kół rodzicielskich obejmowały dwa wspierające się obszary życia szkolnego: opiekę i wychowanie młodzieży. Działalność opiekuńcza przejawiała się w prowadzeniu całorocznej lub zimowej akcji dożywiania uczniów oraz w pomocy materialnej udzielanej niezamożnym uczniom w postaci zapomóg pieniężnych i w naturze. Kola rodzicielskie troszczyły się także o wypoczynek letni najuboższej młodzieży, stwarzając jej możliwości wyjazdu na kolonie. Angażowały się w opiekę nad młodzieżą na boiskach, ślizgawkach, pełniły dyżury w świetlicach i czytelnich, pomagały w organizowaniu wycieczek szkolnych, współpracowały przy urządzaniu obchodów świąt i uroczystości. Udzielały finansowego wsparcia szkole i organizacjom szkolnym oraz samodzielnie organizowały imprezy, wydarzenia kulturalno-rozrywkowe w szkole i poza szkołą, które stawały się okazją do zbiórki środków finansowych przeznaczanych na działalność organizacji rodzicielskich.

Wiele uwagi poświęcono kwestiom wychowawczym. Co roku zarządy organizacji rodzicielskich urządzały zebrania własne i zebrania ogólne, na których zapoznawano rodziców z koniecznością współpracy ze szkołą oraz ze sprawami dydaktyczno-wychowawczymi młodzieży. Prezydium zarządów utrzymywało stałe kontakty z dyrektorami szkół w takich sprawach, jak: wychowanie, dożywianie i opieka nad młodzieżą szkolną.

W pracach kół rodzicielskich brało udział grono nauczycielskie, a rodzice byli zapraszani na uroczystości szkolne. Zakres działalności kół rodzicielskich stawał się odpowiedzią na potrzeby szkół, definiowane przez dyrektorów gimnazjów. W sprawozdaniach podkreślano znaczenie instytucji patronatów klasowych, które stały się miejscem rzeczywistej styczności opiekunów klas z rodzicami. Rozumienie przez rodziców konieczności współdziałania domu i szkoły oraz przejawianie postaw popierających wychowawcze oddziaływanie szkoły było procesem powolnym.

Wnioski

Sprawozdania dyrekcji państwowych gimnazjów okresu międzywojennego stanowią cenne źródło zawierające dowody na to, że współpraca rodziców ze szkołą była uważana za ważne ogniwo pracy szkoły średniej ogólnokształcącej. Mimo trudnych warunków społeczno-ekonomicznych II RP można odnieść wrażenie, że z biegiem lat następowało organizacyjne umacnianie kół rodzicielskich w gimnazjach i ich wpływów opiekuńczo-wychowawczych oraz wzrastało wśród rodziców rozumienie potrzeby współpracy domu i szkoły. W warunkach odzyskania niepodległości i potrzeb integracyjnych działalność organizacji rodzicielskich miała swój udział w konsolidacji społeczności szkolnej, lokalnej, narodowej i państwowej oraz w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Zaangażowanie międzywojennych organizacji rodzicielskich w pracę na rzecz szkoły i uczniów może stanowić inspirację dla rad rodziców działających w dzisiejszej rzeczywistości oświatowej.

BIBLIOGRAFIA

- Araszkiewicz, F.W. (1967). Szkoła średnia ogólnokształcąca na ziemiach polskich w latach 1915-1918. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 10, 161-231.
- Araszkiewicz, F.W. (1972). *Szkoła średnia ogólnokształcąca w Polsce w latach 1918-1932*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 16.
- Gumuła, T. i Majewski, S. (1994). Prywatne szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej: organizacja i zasięg społecznego oddziaływania. *Rozprawy z Dziejów Oświaty*, 36, 111-150.
- Jakubiak, K. (1992). Organizacje rodzicielskie i instytucjonalne formy współpracy domu i szkoły w Królestwie Polskim oraz w okresie II Rzeczypospolitej. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Pedagogiczne*, 19, 111-125.
- Jakubiak, K. (1997). *Współdziałanie rodziny i szkoły w pedagogice II Rzeczypospolitej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP.
- Jakubiak, K. (2014). Geneza relacji i współpracy rodziny i szkoły w polskiej myśli pedagogicznej oraz praktyce edukacyjnej od XIX do połowy XX wieku. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 4(34), 27-52.
- Jakubiak, K. i Janke, A.W. (1996). Stosunki rodziny i szkoły w polskiej myśli pedagogicznej i praktyce edukacyjnej. Zarys dziejów nowożytnych i najnowszych. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Pedagogiczne*, 32, 144.

- Łaga, P. (2016). Znaczenie relacji szkoły i rodziny w kontekście budowania wsparcia społecznego rodzin dzieci z niepełnosprawnością w II Rzeczypospolitej Polskiej. *Biuletyn Historii Wychowania*, 35, 53-70.
- Magiera, E. (2015). Aspekty współpracy szkoły i domu w świetle dzienników urzędowych kuratorów okręgów szkolnych w latach 1932-1939. *Wychowanie w Rodzinie*, 12, 175-196.
- Mauersberg, S. (1988). *Komu służyła szkoła w Drugiej Rzeczypospolitej? Społeczne uwarunkowania dostępu do oświaty*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Okrasa, M. (2013). Współpraca rodziny i szkoły na przykładzie szkół w Lublinie w okresie II Rzeczypospolitej. *Wychowanie w Rodzinie*, 1, 217-234.
- Państwowe Gimnazjum Humanistyczne im. Króla Jana Sobieskiego w Złoczowie. Sprawozdanie Dyrekcji za rok szkolny 1931/32. (1932). Złoczów: Nakładem Państwowego Gimnazjum Humanistycznego, 64-65.
- Pierwsze Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Bolesława Krzywoustego w Nakle n. Notecią za lata 1920-1929. (1929). Nakło Nakładem Dyrekcji i członków Towarzystwa Przyjaciół Gimnazjum w Nakle, 32-33.
- Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Czortkowie 1932/1933. (1933). Czortków: Nakładem Dyrekcji Gimnazjum, 48-51.
- Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum Klasycznego w Grudziądzu za rok szkolny 1932/33. (1933). Grudziądz: Wydane Staraniem Dyrekcji Gimnazjum, 26-28.
- Sprawozdanie Dyrekcji I Gimnazjum Państwowego im. M. Romanowskiego w Stanisławowie za rok szkolny 1928/29. (1929). Stanisławów: Nakładem Funduszu Uczniów, 35-36.
- Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie za rok szkolny 1931-32 (1932). Tarnów: Nakładem II Państwowego Gimnazjum im. Hetmana Jana Tarnowskiego w Tarnowie, 58-59.
- Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Gimnazjum w Tarnopolu za rok szkolny 1929/1930. (1930). Tarnopol: Odbito w Drukarni E. Krella w Tarnopolu, 15-16.
- Sprawozdanie Dyrekcji Komunalnego Gimnazjum Męskiego im. J. Śniadeckiego i Żeńskiego im. M. Konopnickiej w Siemianowicach Śląskich 1930/31. (1931). Siemianowice Śląskie: Nakładem Dyrekcji Gimnazjum, 33-34.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum V im. Hetmana Stanisława Żółkiewskiego we Lwowie za rok szkolny 1935/36. (1936). Lwów: Nakładem Dyrekcji Państwowego Gimnazjum V, 19-20.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum II im. Marszałka J. Piłsudskiego w Stanisławowie za rok szkolny 1932/1933. (1933). Stanisławów: Nakładem Funduszu Szkolnego, 15-16.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu za rok szkolny 1934/35. (1935). Przemyśl: Nakładem Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego w Przemyślu, 67-71.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu za rok szkolny 1931/32. (1932). Toruń: Nakładem Uczniów Państwowego Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, 70-72.
- Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Trembowli za rok szkolny 1934/1935. (1935). Trembowla: Nakładem Dyrekcji i Komitetu Rodzicielskiego, 71.
- Sprawozdanie Gimnazjum Państwowego w Zakopanem za rok szkolny 1934/35. (1935). Zakopane: Nakładem Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Zakopanem, 38-39.
- Śliwiński, F. (1929). *Organizacja władz szkolnych i szkolnictwa wszystkich stopni w Polsce Odrodzonej*. Lwów: Książnica Atlas, 9-10.
- Ustawa z dnia 11 marca 1932 roku o ustroju szkolnictwa, Dz. U. 1932, nr 38, poz. 389, art. 19.
- V Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Trzemesznie za rok szkolny 1932/33. (1933). Trzemeszno: Nakładem Dyrekcji Gimnazjum i Komitetu Rodzicielskiego, 76-78.

XIV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Jaworowie za rok szkolny 1932/33. (1933).
Jaworów: Nakładem Funduszu Własnego, 46-47.

XV Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Jaworowie za rok szkolny 1933/34. (1934).
Jaworów: Nakładem Funduszu Własnego, 26-28.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons
Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>